

مدیریت امنیت در سیستم های اطلاعاتی

ابراهیم محمود زاده *

مهدی رادرجبی **

چکیده

هدف اصلی این پژوهش شناسایی و سنجش تاثیر عواملی است که سیستم های اطلاعاتی سازمانها را با خطر سرقت، نابودی و یا تغییر اطلاعات مواجه می سازند. به منظور تعیین عوامل تاثیرگذار بر امنیت اطلاعات، با مرور پژوهشهای پیشین، روشها و استانداردهای رایج جهان ، پر کاربردترین آنها را که با ساختار سازمانهای کشورمان هماهنگی بیشتری داشت، انتخاب شد و در تدوین چارچوب نظری پژوهش مورد استفاده قرار گرفت.

بر اساس بررسی های انجام شده مدلی طراحی شد و مولفه ها و شاخصهای کلیدی پژوهش مشخص شدند. امنیت نیروی انسانی، امنیت فیزیکی و امنیت اطلاعات سه اصلی می باشند که اعتبار آن با طراحی و اجرای پرسش نامه، مورد سنجش قرار گرفت. نتایج حاصل از پژوهش نشان می دهد مولفه عدم آگاهی کاربران بالاترین تهدید و پس از آن امنیت نیروی انسانی دومین تهدید برای امنیت اطلاعات سیستمهای رایانه ای می باشد. مولفه های امنیت فیزیکی و امنیت اطلاعات به ترتیب در رتبه های بعدی قرار دارند.

مفاهیم کلیدی : امنیت اطلاعات، مدیریت امنیت اطلاعات ، استاندارد های امنیت اطلاعات، روشهای استقرار امنیت اطلاعات.

* استادیار دانشگاه صنعتی مالک اشتر و مدیرعامل شرکت صنایع الکترونیک ایران
** کارشناس ارشد مدیریت مراکز اطلاع رسانی- دانشگاه صنعتی مالک اشتر

مقدمه

از فناوری اطلاعات می توان به عنوان بزرگترین فناوری در طول تاریخ یاد کرد که توانسته بین رشته های مختلف علوم، ارتباط برقرار کند. این فناوری با بکارگیری تمام علوم توانسته است اطلاعات مورد نیاز پژوهشگران، صنعتگران، بازرگانان و همچنین قشرهای مختلف جامعه را در کمترین زمان و بهترین وجه فراهم کند به طوری که می توان ادعا کرد امروزه فناوری اطلاعات، مرزهای کشورهای مختلف را در نوردیده و ملتها را در یک جامعه جهانی گردهم آورده است.

گفتن و شنیدن از مزایای فناوری اطلاعات و امکاناتی که برای بشر به ارمغان آورده همواره لذت بخش است. اما این فناوری همانند سایر فناوری ها همچون سکه دو رو دارد: «فرصت» و «تهدید». اگر به همان اندازه که به توسعه و فراگیری آن توجه می کنیم به امنیت آن توجه نکنیم می تواند به یک تهدید و مصیبت بزرگ تبدیل شود.

حجم بالای اطلاعات در هر سازمان در قالب طرح ها، نقشه ها، سیاستها، بخشنامه ها، مکاتبات بازرگانی، مستندات پروژه های پژوهشی و سایر اطلاعاتی که ما برای ذخیره سازی و پردازش در اختیار این فناوری قرار می دهیم، ما را بر آن می دارد تا به فکر حفاظت از آن نیز باشیم. اطلاعات یاد شده مهمترین دارایی و کلید رشد و موفقیت هر سازمان است. اگر ما نتوانیم این دارایی مهم را از دسترس نامحرمان و سایر تهدیدها حفظ کنیم به شدت آسیب می بینیم.

پژوهشگران بر این باورند که اکثر سازمانها بدون توجه به تهدیدات فناوری اطلاعات، هزینه های بسیاری برای توسعه این فناوری صرف می کنند و اغلب با اجرای راهبردهای مقطعی (مانند نصب آنتی ویروس، دیوار آتش و...) سعی دارند تا سازمان و اطلاعات خود را حفظ کنند. بسیار مشاهده شده سازمانها خسارت شدیدی را از این بابت متحمل شده اند، اما متأسفانه همین روش را همچنان ادامه می دهند.

ضرورت این پژوهش از آنجا احساس می شود که در عصر حاضر سازمانها با ارزش ترین دارایی خود را جهت پردازش و ذخیره سازی در اختیار تجهیزات فناوری اطلاعات قرار داده اند. وابستگی به این فناوری باعث شده است تا اگر در ارایه خدمات خللی پیش آید سازمانها نتوانند به کار خود ادامه دهند. بدین ترتیب حیات سازمانها ارتباط نزدیکی با سیستمهای اطلاعاتی آنها دارد. سیستمهای اطلاعاتی نیز همواره در خطر سرقت اطلاعات، تغییر اطلاعات و ایجاد وقفه در ارایه خدمات می باشند. از این رو سازمانها برای ایمن ماندن از این آسیبها باید به فکر امنیت اطلاعات باشند.

هدف اصلی از انجام این پژوهش بررسی اجمالی سیستمها و روشهای پیاده سازی امنیت

اطلاعات است تا بتوان الگوی مناسبی برای ایمن سازی فضای تبادل اطلاعات سازمان ارایه کرد.

مبانی نظری پژوهش

برای محافظت از اطلاعات سازمان نمی‌توان به‌نوع خاصی از امنیت، و یا به یک محصول خاص اکتفا کرد. این که ما انتظار داشته باشیم یک محصول تمام احتیاجات امنیتی ما را برای سیستم‌های کامپیوتری و تجهیزات شبکه فراهم کند، رویایی بیش نیست (میوالد، ۱۳۸۳). دلیل این ادعا را می‌توان سرعت رشد بسیار سریع فناوری در حوزه فناوری اطلاعات دانست. تجربه نشان داده برخی از محصولات، در زمان عرضه دارای بالاترین سطح ایمنی بوده‌اند، اما در زمان کوتاهی پس از عرضه، روشهایی ابداع شده است که توانسته‌اند به راحتی از موانع امنیتی آنها عبور کنند. سه نمونه از روشهای رایج در جهان که بیشترین کاربرد را در طراحی مدل استقرار امنیت نظامهای اطلاعاتی در سازمانها داشته‌اند مورد بررسی قرار می‌گیرند.

استاندارد BS7799

اولین مرکزی که به‌طور متمرکز اقدام به تهیه معیارهایی برای سنجش امنیت اطلاعات کرد، مرکز امنیت کامپیوترهای تجاری^۱ در کشور انگلستان بود که در سال ۱۹۸۷ میلادی فعالیت خود را آغاز کرد. این مرکز با دو هدف عمده تشکیل شد. اولین هدف تعریف معیارهای بین‌المللی برای ارزیابی میزان امنیت تجهیزات تولید شده توسط تولیدکنندگان تجهیزات امنیتی و اعطای نشانها و تاییدیه‌های بین‌المللی به آنها بود و دومین هدف کمک به کاربران جهت انتخاب مناسب تجهیزات مورد نیازشان بود. (British standard institute, 1999).

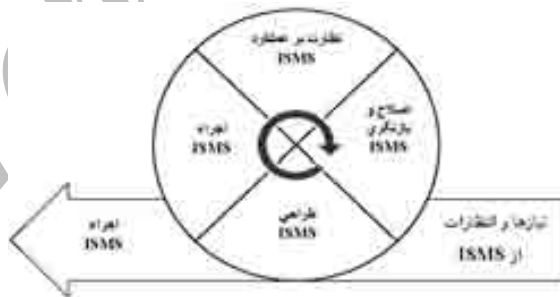
این مرکز در سال ۱۹۸۹ اقدام به انتشار آیین‌نامه‌ای برای سنجش میزان امنیت کرد که به نظامنامه کاربران^۲ معروف شد. مدتی بعد از معرفی این آیین‌نامه، کمیت و کیفیت آن از سوی مرکز محاسبات بین‌المللی^۳ و یک کنسرسیوم از کاربران که اعضای آن صاحبان صنایع انگلستان بودند، مورد بررسی قرار گرفت و در نهایت به‌عنوان نخستین نسخه استاندارد امنیت با عنوان «مستندات راهبری پی دی ۰۰۰۳» در انگلستان منتشر شد. پس از آن یک گروه کاری ویژه برای امنیت اطلاعات در موسسه استاندارد انگلستان تشکیل شد. این گروه در سال ۱۹۹۲، اولین نتیجه پژوهشهای خود را تحت عنوان آیین‌نامه مدیریت امنیت اطلاعات^۴ منتشر کرد و سه سال بعد یعنی در سال ۱۹۹۵، آن موسسه، استاندارد BS۷۷۹۹ را براساس نتایج این پژوهش تدوین و منتشر کرد.

این استاندارد، در دو بخش تدوین شده است:

بخش اول استاندارد، ده حوزه کنترلی را معرفی می کند که یک راهنمای پیاده سازی است و از آن می توان به عنوان ابزاری برای توسعه ساختار مناسب امنیت اطلاعات استفاده کرد. به عبارت دیگر به عنوان مبنای تشخیص مخاطرات به کار می روند. ده حوزه کنترلی شامل تدوین سیاست امنیتی، ایجاد تشکیلات تامین امنیت سازمان، طبقه بندی و کنترل دارایی ها، امنیت نیروی انسانی، امنیت فیزیکی و پیرامونی، مدیریت تداوم فعالیت، مدیریت ارتباطات و بهره برداری، کنترل دسترسی، سازگاری با قوانین و توسعه و پشتیبانی سیستمها می باشد.

بخش دوم استاندارد BS7799 که در سال ۲۰۰۲ منتشر شد، به بیان جزئیات استقرار فرآیند مدیریتی مورد نیاز جهت راه اندازی، بهره برداری، نگهداری و بهبود یک سیستم مدیریت امنیت اطلاعات^۵ پرداخته است. این بخش از استاندارد در واقع راهنمایی برای انتخاب کنترل های مورد نیاز سازمانها بر اساس اهداف و نیازهای امنیتی آنان به شمار می رود. هدف نهایی استاندارد BS7799 فراهم نمودن یک طرح توسعه سازمانی است که در آن سیستم مدیریت امنیت اطلاعات قابل اجرا باشد. این استاندارد با رویکرد غلبه بر تمام محدودیتهای پیش رو، اعم از مشکلات بخشی، اندازه سازمان و ساختار موجود طراحی شده است.

به همین خاطر یک چرخه ایمن سازی را به منظور پیاده سازی و انتخاب کنترل های مورد نیاز سازمان معرفی می کند. این چرخه همان طور که در شکل ۱ مشهود است، پویا می باشد و دارای چهار مرحله است: طراحی یک چارچوب امنیتی در سازمان و تصمیم گیری در مورد مسایل امنیتی، اجرای تصمیم گیری های مرحله اول، نظارت بر عملکرد سیستم مدیریت امنیت اطلاعات و اصلاح و بازنگری.

شکل ۱- چرخه ایمن سازی سازمان
منبع: (Hone and Eloff , 2003)

مرحله اول : در مرحله اول استقرار سیستم مدیریت امنیت اطلاعات بایستی تمام تحلیلها و تصمیم‌گیری‌ها، انجام شده و آماده پیاده‌سازی شود. به‌همین منظور شش گام مطابق شکل ۲ برای گذار از مرحله اول باید صورت گیرد:

تدوین خط مشی امنیتی سازمان : در این بخش سازمان بایستی برای خود مشخص کند که هدف و منظور وی از برقراری امنیت چیست؟ خروجی این گام سند خط‌مشی امنیت سازمان است که در آن مدیریت سازمان علاوه بر بیان منظور و هدف خود از برقراری امنیت، بایستی پشتیبانی و حمایت خود را از اجرای آن به‌صورت واضح بیان کند.

شکل ۲- گامهای لازم برای گذر از مرحله اول چرخه ایمن‌سازی

منبع : (خالقی، ۱۳۸۳)

تعریف محدوده سیستم مدیریت امنیت اطلاعات و تبیین مرزهای آن در سازمان : در این بخش باید ویژگیها، مشخصه‌های اصلی و محدوده جغرافیایی سازمان مشخص شوند و پس از آن منابع اصلی و باارزش سازمان مانند تجهیزات و فناوریها به‌صورت کلی تعیین شوند. **ارزیابی مخاطرات :** در این بخش عملیات ارزیابی مخاطرات صورت می‌گیرد. برای این کار ابتدا

باید دارایی های سازمان مشخص شوند، ارزش گذاری شوند و بر اساس نتایج آن گروه بندی شوند. پس از آن باید تهدیدها و شکافهایی که متوجه هر گروه است شناسایی شوند و تاثیر هر کدام از تهدیدها بر دارایی ها مشخص شود و درجه هر مخاطره نیز بایستی مشخص شود.

مدیریت مخاطرات سازمان: در این بخش مدیریت مخاطره با تعیین درجه اطمینان مورد نیاز سازمان جهت عدم وقوع هر یک از مخاطرات صورت می گیرد.

انتخاب و پیاده سازی کنترلها: بر اساس ارزیابی صورت گرفته در تشخیص و مدیریت مخاطره، هر سازمان بایستی با انجام یک فرآیند تحلیل و مدیریت مخاطره به طور مستند و مستدل نشان دهد که:

- چرا هر کنترل انتخاب شده است؟
- چرا بعضی از کنترلها انتخاب نشده اند؟
- چرا کنترل خاصی که در بخش اول استاندارد نیست و سازمان بنابر شرایط ویژه خود لازم شناخته است، انتخاب شده و چه کنترل هایی را شامل می شود؟

تدوین بیانیه کاربرد: آخرین بخش از مرحله اول ایجاد سیستم مدیریت امنیت اطلاعات، صدور سندی است که اقدامات مورد نیاز برای پیاده سازی سیاست امنیت اطلاعات را تعریف کند. در این مستند باید کلیه هزینه های اجرایی، زمان بندی و همچنین سرمایه گذاری های لازم نیز شرح داده شوند.

مرحله دوم: پیاده سازی طرح در دو قسمت صورت می گیرد، اول پیاده سازی و اجرای سیاست های امنیتی، کنترلها و پردازشها است و دوم آموزش و آگاهی رسانی به کلیه کارکنان سازمان.

مرحله سوم: این مرحله را می توان مرحله ارزیابی نامید. همه محافظه هایی که انتخاب شده اند برای کارکرد صحیح نیاز به نگهداری مداوم دارند. به جرات می توان گفت این مرحله از پیاده سازی امنیت، مهمترین قسمت آن است که اغلب به فراموشی سپرده می شود. علاوه بر نگهداری، هر سیستم نیاز به بازرسی و بررسی رویدادها و حوادث دارند که این مهم به خوبی در چرخه حیات سیستم مدیریت امنیت اطلاعات قابل مشاهده است. در مرحله ارزیابی، موفقیت و احیاناً شکست هایی که در اجرای سیاستهای تدوین شده پیش آمده، بررسی می شود. مرور نتایج حاصل از این مرحله ما را در داشتن دیدی بهتر و اصلاح خطاها هدایت می کند.

مرحله چهارم: هدف اصلی از این مرحله بهبود و ارتقای سیستم مدیریت امنیت اطلاعات است. این مرحله با ترمیم و تصحیح خطاهای مشاهده شده بر مبنای نتایج به دست آمده از مراحل قبل صورت می گیرد.

پس از پایان مرحله چهارم، چرخه ایمن سازی دوباره به مرحله اول یعنی طراحی بر می گردد. در زمان بازگشت به طور قطع تغییراتی در دارایی ها و یا ساختار سازمان صورت گرفته است. این تغییرات باید در سند امنیت اطلاعات ثبت شود و بر اساس آن کنترل های لازم و همچنین

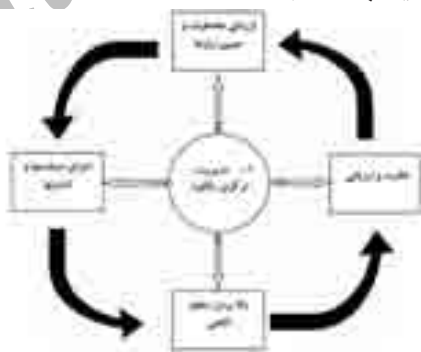
موارد ترمیمی و اصلاحی به منظور بهبود و ارتقای سیستم مدیریت امنیت اطلاعات، در آن سند گنجانده شود.

روش سازمان حسابرسی فدرال امریکا

در سال ۱۹۹۸ سازمان حسابرسی فدرال^۶ گزارشهایی به مجلس سنای امریکا ارائه داد که شامل نکاتی در مورد ضعفهای امنیتی سیستمهای اطلاعاتی بود. در آن گزارش چنین آمده بود « هرچه تکیه دولت بر فناوری اطلاعات بیشتر شود، مخاطراتی که ممکن است امنیت ملی را تهدید کند و یا باعث کاهش آرایه خدمات به مردم شود، افزایش می یابد».

با این اعتقاد، سازمان حسابرسی فدرال پژوهشها و بررسیهای بسیاری در سازمانهای دولتی ایالات متحده انجام داد. نتایج این بررسی ها چنین گزارش شد: «ضعف اصلی در بروز مخاطرات امنیتی سیستمهای اطلاعاتی، نبود سازوکاری جهت مدیریت امنیت تشخیص داده شد». در نهایت بر مبنای نتایج به دست آمده از این پژوهشها، سازمان حسابرسی فدرال الگوی «اصول مدیریت خطر^۷» را برای کلیه سازمانهای دولتی کشور امریکا ارائه کرد که مورد حمایت مجلس سنا نیز قرار گرفت. اصول مدیریت خطر یا چرخه مدیریت خطر با هدف برنامه ریزی موثر برای حفاظت اطلاعات طراحی شده است و چارچوب خوبی را برای برقراری امنیت در سازمانهایی که بر فناوری اطلاعات تکیه دارند، ارائه می کند. در شکل ۳ چرخه مدیریت خطر نمایش داده شده است.

این چرخه به طور مداوم خطرات فناوری، تجارت، سیاستهای طراحی شده، کنترلها و عملیاتی را که در فرآیندهای موازی صورت می گیرد به وسیله کنترلهایی که در سیستم تعبیه شده بازنگری می کند. عناصر این چرخه عبارتند از :

شکل ۳- چرخه مدیریت خطر منبع : (GAO,1998)

ایجاد مدیریت مرکزی با نفوذ

- تشکیل یک گروه مرکزی برای انجام فعالیتهای کلیدی: این گروه به منظور برآورده ساختن نیازهای امنیتی، طبق برنامه‌های مناسب و مداوم به سازماندهی امور مربوط به سیستمهای اطلاعاتی می‌پردازد.
- ارتباط گروه مرکزی با مدیران ارشد و مدیران فناوری اطلاعات: اصولاً این گروه واسط بین مدیران ارشد و متولیان شبکه و کاربران هستند.
- تعیین بودجه و کارکنان: تعیین بودجه مورد نیاز برای به‌روزرسانی تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، پرداخت حقوق کارکنان بخش فناوری اطلاعات و هزینه‌های آموزشی به‌عهد این گروه است. علاوه بر این، گروه امنیت با توجه به شرایط محیط در مواقعی که سازمان دچار ضعف امنیت اطلاعاتی شود، اقدام به جذب نیروهای متخصص می‌کند.
- بالا بردن مهارتهای فنی گروه امنیت: تعلیم و تربیت کارکنان گروه مدیریت امنیت اطلاعات با سایر کارکنان تفاوت دارد، زیرا این حوزه به‌طوردایم در حال تغییر و دگرگونی است. کارکنان این گروه باید به‌طورمستمر با سازمان در کنفرانسهای فنی و تکنیکی و دوره‌های تخصصی با موضوعات امنیت نرم‌افزار و شبکه و مطالعه بولتن‌ها و سایر مستندات منتشر شده، اطلاعات خود را به‌روز نگه دارند.

ارزیابی خطر و تعیین نیازها

- تشخیص منابع اطلاعاتی: سازمان باید اطلاعات و سیستمهای اطلاعاتی خود را به‌عنوان سرمایه اصلی خود دانسته و همواره در جهت حفظ و نگهداری آن کوشش کند.
- فرایند ارزیابی مخاطرات: سازمان باید به‌صورت آزمایشی به کاوشهای مختلف جهت ارزیابی خطر در سیستمهای خود پرداخته و نقاط ضعف آنها را منصفانه آرایه کند و پس از آن به رفع مشکلات بپردازد.
- تحولات امنیتی باید به سرعت به مدیران ارشد سازمان گزارش داده شود.
- کنترل خطر در مراحل اولیه: مدیریت مرکزی همواره باید هوشیار باشد و با نظارت بر روی سیستمهای اطلاعاتی آدرس کسانی که ناآشنا هستند یا بدون مجوز وارد سیستم می‌شوند به‌دست آورد، و خیلی سریع واکنش نشان دهد.

بکارگیری خط‌مشی‌های صحیح و کنترلهای لازم

- ایجاد ارتباط بین سیاستهای کاری و ریسک‌های تجاری: تاکید سازمانها بر اهمیت به‌روزرسانی

سیاستها با توجه به محیط اطراف و تغییرات آن ضروری است.

- تعیین سیاستها و راهبردها : سیاستها نمایی از الزامات اساسی هستند که به وسیله مدیر ارشد مطرح می شود و اجرای آن ضروری است. رهنمودها نیز شامل جزییات اجرایی سیاستها می باشد.

- پشتیبانی از سیاستها توسط گروه امنیت : گروه مرکزی امنیت عهده دار گسترش و مکتوب کردن سیاستها با مشارکت مدیران تجاری، حقوق دانان و کارشناسان فناوری اطلاعات است.

بالا بردن سطح آگاهی

- آموزش مداوم تمامی استفاده کنندگان در زمینه فناوریهای اطلاعات : برای اجرای سیاستهای امنیت اطلاعات، آگاهی دادن به کاربران، از کارهای بسیار حیاتی و لازم است. کاربران و دیگر کسانی که به منابع اطلاعاتی دسترسی دارند به واسطه عدم دقت و یا عدم آگاهی توانایی پیش بینی خطرات را ندارند.

- بهره گیری از فنون جلب توجه : آموزش و ترویج تکنیکهای حفاظت و ایجاد حساسیت در کاربران به منظور جلوگیری از لو رفتن اطلاعات بر اساس سیاستهای تدوین شده، بسیار مفید خواهد بود.

نظارت و ارزیابی

- نظارت بر روی فاکتورهایی که بر ریسکها اثر می گذارد و اثربخشی امنیتی را مشخص می کند، مانند تعیین شروط کنترل مکانها و عملیات کاهش ریسک و همچنین ارزیابی کارآیی برنامه های امنیتی، سیاستهای تدوین شده و ارتقای سطح آگاهی کاربران.

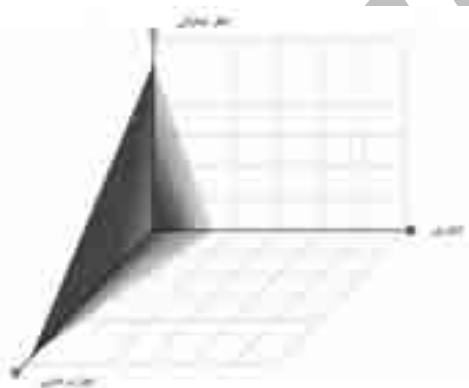
- استفاده از نتایج : گرچه بازنگری به تنهایی قادر است سیاستهای امنیت اطلاعات را تقویت کند، اما کافی نیست و می بایست از نتایج حاصل از آن برای بهبود امنیت استفاده کرد.

- به روز بودن تکنیکها و ابزارهای نظارتی : استفاده از شیوه های جدید کد نویسی در تهیه نرم افزارها و همچنین بکارگیری ابزارهای نظارتی جدید که بر آسیب پذیری های شبکه نظارت می کنند، کمک موثری در افزایش ایمنی خواهد داشت.

روش اکتاو

روش اکتاو در سال ۱۹۹۹ توسط انستیتو مهندسی نرم افزار دانشگاه کارنگی ملان^۸ ایالات متحده امریکا توسعه یافته و بر تحلیل مخاطرات دارایی های فناوری اطلاعات و راه حل های

عملی برای کاهش عوامل خطر به واسطه غلبه بر معایب امنیتی کشف شده تمرکز دارد. اکتاو برای سازمانهایی طراحی شده است که می‌خواهند نیازهای مربوط به امنیت اطلاعاتشان را شناسایی کنند. اکتاو «خود هدایت شده» است، به این معنی که کارکنان سازمان برای استقرار راهبرد امنیت، مسئولیت به عهده می‌گیرند. این روش، از دانش افرادی که با تکنیکها و فرآیندهای مرتبط با سازمان آشنایی کامل دارند به عنوان اهرم استفاده می‌کند تا وضعیت جاری مربوط به رویه امنیتی داخل سازمان را کنترل کند.

شکل ۴ - ابعاد سه گانه اکتاو (Alberts & Dorofee, 2001)

بر خلاف سایر روشها که بر ابعاد فناورانه متمرکز می‌باشد، روش اکتاو بر موضوعهای راهبردی متمرکز است. اکتاو، خطرات سازمانی را هدف قرار می‌دهد و بر موضوعهای راهبردی مرتبط با تجربه کارکنان تمرکز دارد. اکتاو یک روش ارزیابی انعطاف‌پذیر است که می‌تواند برای اغلب سازمانها مناسب باشد. برای اجرای روش اکتاو، گروه کوچکی از افراد از واحدهای عملیاتی (یا تجاری) و بخش فناوری انتخاب می‌شوند، این افراد سازمان را قادر می‌سازند تا دیدگاه مربوط به فنون امنیتی جاری را تصحیح کنند. با به کار بردن روش اکتاو، سازمان تصمیمات مربوط به حفاظت اطلاعات را بر اساس خطراتی که در برابر محرمانه بودن، یکپارچگی و قابلیت دسترسی دارایی‌های مرتبط با اطلاعات وجود دارد، اتخاذ می‌کند. در روش اکتاو همه جنبه‌های خطر (اعم از دارایی‌ها، تهدیدها، آسیب‌پذیریها و تاثیر سازمانی) در تصمیم‌گیری به حساب آورده می‌شوند تا سازمان را قادر سازد که راهبرد حفاظتی مناسبی

بر اساس فنون رایج انتخاب کند. جدول ۱ تفاوت‌های اصلی بین اکتاو و دیگر ارزیابی‌ها را به‌طور خلاصه مطرح می‌کند.

ویژگی‌های روش اکتاو	ویژگی‌های سایر روش‌های ارزیابی
ارزیابی سازمانی	ارزیابی سیستمی
تمرکز بر امنیت	تمرکز بر فناوری
موضوعات راهبردی (استراتژیک)	موضوعات تکنیکی
خود رهبری	هدایت شده از سوی کارشناس

جدول ۱ - تفاوت‌های اصلی بین اکتاو و روش‌های دیگر (Alberts & Dorofee, 2001)

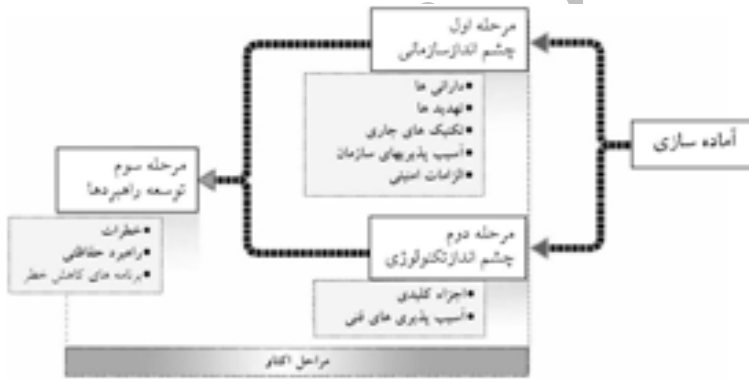
ویژگی‌های کلیدی روش اکتاو

اکتاو خود هدایت شده است و نیاز به سازمانی دارد تا فرآیند ارزیابی را اداره کند و تصمیمات مربوط به حفاظت اطلاعات را اتخاذ کند. یک گروه متشکل از رشته‌های مختلف علمی به نام گروه تحلیل، ارزیابی را رهبری می‌کند. این گروه شامل افرادی از واحدهای تجاری و بخش فناوری اطلاعات است. گروه‌های تحلیل اقدامات زیر را انجام می‌دهند:

- دارایی‌های مرتبط با فناوری اطلاعات (مانند اطلاعات و سیستم) را که برای سازمان مهم می‌باشند شناسایی می‌کنند.
- فعالیت‌های مربوط به تحلیل خطر را بر روی آن دارایی‌هایی متمرکز می‌کنند که برای سازمان از همه حساس‌تر تشخیص داده می‌شوند.
- روابط بین دارایی‌های حساس، تهدیدهای پیش‌روی آن دارایی‌ها و آسیب‌پذیری‌هایی که می‌توانند دارایی‌ها را در معرض تهدید قرار دهند (اعم از آسیب‌پذیری‌های سازمانی و فناورانه) را در نظر می‌گیرند.
- خطرات را در بافت عملیاتی ارزیابی می‌کنند، به این ترتیب که بررسی می‌کنند دارایی‌های سازمان چگونه باعث گسترش فعالیت‌های سازمان می‌شوند و چگونه ممکن است در برابر تهدیدات امنیتی قرار گیرند و با خطر مواجه شوند.
- برای کاهش خطرات مترتب بر دارایی‌های حساس سازمان، راهبرد حفاظت بر اساس تکنیک‌های مناسب جهت بهبود عملیات سازمانی و همچنین برنامه‌های کاهش خطر را معرفی کنند. جنبه‌های سازمانی، فناورانه و تحلیلی ارزیابی خطر مربوط به امنیت اطلاعات به‌وسیله روش

سه مرحله ای تکمیل می شود. اکتاو پیرامون این سه جنبه اساسی (توضیح داده شده در شکل ۵) سازمان داده می شود، و کارکنان سازمان را قادر می سازد تصویر جامعی از نیازهای مربوط به امنیت اطلاعات سازمان را فراهم کنند.

• **مرحله ۱: ساختن نمودار سطح خطرات بر اساس دارایی ها:** این یک ارزیابی سازمانی می باشد. گروه تحلیل تعیین می کند که چه چیزی برای سازمان مهم است (داراییهای مرتبط به فناوری اطلاعات) و چه کاری برای محافظت از آن داراییها به انجام می رسد. سپس گروه تحلیل آن داراییهایی را که از همه برای سازمان مهمتر است (داراییهای حساس) انتخاب می کند و الزامات امنیتی برای هر دارایی حساس را توصیف می کند. سرانجام تهدیدات در برابر هر دارایی حساس را با ایجاد نمودار تهدید برای آن دارایی تعریف می کند.

شکل ۵ - مراحل اکتاو (Alberts & Dorofee, 2001)

• **مرحله ۲:** شناسایی زیرساختهای آسیب پذیر: این قسمت ارزیابی اطلاعات زیربنایی است. کلید اجرایی جزئیات این قسمت از زیربنای فناوری اطلاعات با اطلاعات گردآوری شده در مرحله اول تشخیص داده می شود و سپس برای نقاط ضعفی که می توانند اعمال غیر معتبر را رهبری و هدایت کنند (آسیب پذیری های فناورانه) آزمایش می شود.

• **مرحله ۳:** گسترش استراتژی امنیتی و نقشه های مربوط: در این مرحله میزان خطرپذیری سیستمهای اطلاعاتی بررسی می شود. اطلاعات تولید شده در مرحله یک و دو بررسی می شوند تا احتمال ضرر و زیان تشخیص داده شود و احتمال خطر در ماموریت سازمان ارزیابی شود.

سرانجام یک استراتژی محافظتی برای سازمان تدوین می‌شود که در آن بسته به اهمیت سیستمها و تجهیزات فناوری اطلاعات، روشهایی برای کاهش خطر پذیری آنها ارائه می‌شود.

اکتاو بخشی از زنجیره ایمن‌سازی

ارزیابی مخاطرات مربوط به امنیت اطلاعات، بخشی از فعالیتهای سازمان برای کنترل خطرات امنیت اطلاعات است. اکتاو یک فعالیت ارزیابی است، نه فرآیندی مستمر. بنابراین آغاز و پایانی تعریف شده دارد. شکل ۶ ارتباط این فعالیت‌ها و جایی که اکتاو به‌منظور ارزیابی مورد استفاده قرار می‌گیرد را نمایش می‌دهد.

بخشی از فعالیتهای نشان داده شده در شکل ۶ که شامل برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و کنترل می‌باشد در واقع همان چرخه مدیریت خطر در شیوه سازمان حسابرسی فدرال و چرخه ایمن‌سازی در استاندارد BS۷۷۹۹ است.

شکل ۶ - فعالیتهای اکتاو و مدیریت خطر (Alberts & Dorofee, 2001)

فرآیند پیشنهادی حاصل از پژوهش جهت اجرای سیستم مدیریت امنیت اطلاعات در این فرآیند روش اجرایی ارایه می‌شود تا با استفاده از آن مخاطرات استفاده از فناوری اطلاعات در سازمانها به حداقل برسد. بیشاپ^۹ (2003) در مقاله‌ای تحت عنوان امنیت کامپیوتر

چیست؟ می‌نویسد برای برقراری موفقیت‌آمیز امنیت در هر سیستمی باید سه پارامتر زیر مشخص شوند:

• هدف از امنیت: در این مولفه باید به این سوال پاسخ داد که سازمان از امنیت چه می‌خواهد و برای چه به دنبال امنیت است.

• سیاست امنیتی: در این مولفه، روش رسیدن به هدف و گام‌هایی که باید برای رسیدن به آن برداشت، مستقل از پیاده‌سازی مشخص می‌شود.

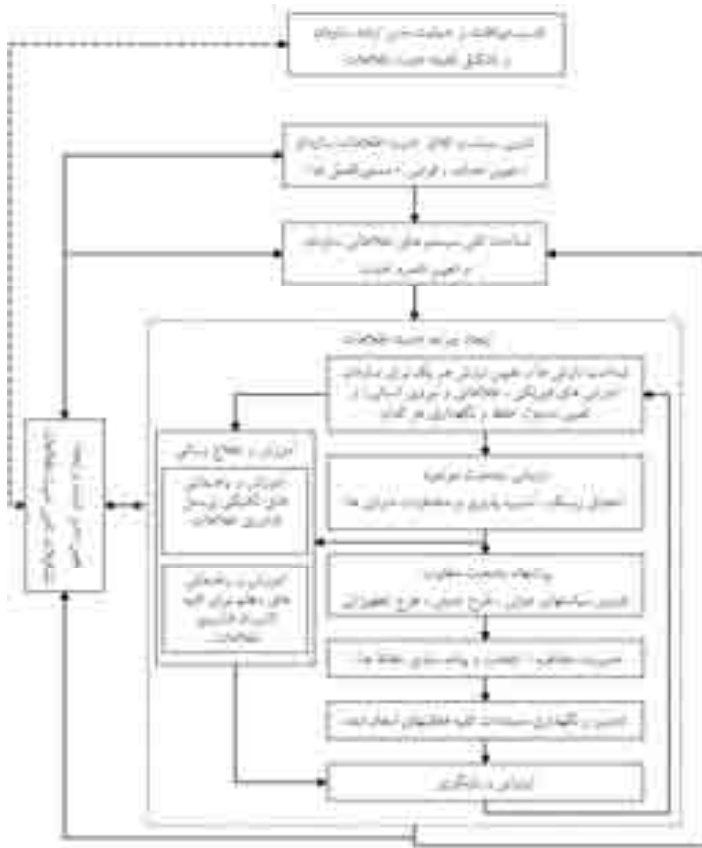
• سازوکارهای امنیتی: در این مولفه سازوکارهای فنی و غیرفنی برای پیاده‌سازی سیاست‌ها مشخص می‌شود (Bishop, M. 2003).

در مقدمه مقاله دلایل ایجاد سیستم امنیتی چنین بیان شد: حفظ اطلاعاتی که در قالب طرحها، نقشه‌ها، سیاستها، بخشنامه‌ها، مکاتبات تجاری و اداری، مستندات پروژه‌های تحقیقاتی و سایر اطلاعاتی که ما برای ذخیره‌سازی و پردازش در اختیار فناوری اطلاعات قرار می‌دهیم. در شکل ۷ روش اجرایی آورده شده است. هدف ما از ارایه این روش، شناسایی مولفه‌ها و شاخصهای اساسی برای ایمن‌سازی فضای تبادل اطلاعات در سازمان است. این روش با بهره‌گیری از مطالعات جامعی که بر روی استانداردها و روشهای ایمن‌سازی انجام گرفته، طراحی شده است. همچنین در طراحی روش سعی شده است بخش‌هایی که از نظر محتوا با ساختار سازمانها سازگاری بیشتری دارند انتخاب شوند. روش پیشنهادی استقرار سیستم مدیریت امنیت اطلاعات شامل یازده مرحله است که در ادامه به بررسی هر یک از این مراحل می‌پردازیم:

کسب موافقت و حمایت مدیر ارشد سازمان و تشکیل کمیته امنیت اطلاعات

همانگونه که عنوان شد حمایت مدیر ارشد سازمان از مبانی اساسی پیاده‌سازی سیستم مدیریت امنیت اطلاعات در سازمان است؛ این حمایت بر کل سازمان اثر می‌گذارد و همکاری تمامی کاربران و مدیران را جلب می‌کند. به عبارت دیگر امنیت باید به شکل نظام واحد در آید تا به نتیجه برسد و به طور قطع بدون حمایت مدیر ارشد سازمان، پیاده‌سازی موفق امکان‌پذیر نخواهد بود.

پس از اخذ حمایت همه جانبه مدیر ارشد سازمان، نوبت تشکیل کمیته امنیت اطلاعات است. این کمیته دو وظیفه عمده برعهده دارد اول تعیین مدیر امنیت اطلاعات و دوم تشکیل منظم جلسه به منظور نظارت مستمر بر نحوه اداره سیستم مدیریت اطلاعات (خالقی، ۱۳۸۳).

شکل ۷ - مدل پیشنهادی استقرار سیستم مدیریت امنیت اطلاعات

اعضای کمیته امنیت را می توان از مدیر ارشد سازمان، معاون طرح و برنامه، مدیر فناوری اطلاعات، مدیر حراست و مدیر امنیت اطلاعات سازمان تشکیل داد.

تعیین مدیر امنیت و ایجاد تشکیلات تامین امنیت اطلاعات

پس از تشکیل جلسه کمیته امنیت اطلاعات، بایستی مدیر امنیت تعیین شود. مدیر امنیت بایستی با انتخاب و جذب خبرگان فن امنیت اطلاعات، تشکیلات تامین امنیت اطلاعات را راه اندازی کند(خالقی، ۱۳۸۳).

تدوین سیاست کلان امنیت اطلاعات سازمان

انستیتو بین‌المللی استاندارد و فناوری^{۱۰} (1995) سیاست امنیتی را چنین تعریف می‌کند: سیاست امنیتی، سندی است که شرایط مورد انتظار امنیتی و مقررات کلان مربوط به آن را در سطح سازمان بیان می‌کند. این سند باید به‌طور صریح و دقیق مشخص کند چه سطحی از امنیت برای سازمان مورد انتظار است. سادوسکای^{۱۱} در کتاب راهنمای امنیت اطلاعات معتقد است سیاست امنیت اطلاعات در سازمان باید سه نقش عمده ایفا کند. اول مشخص کند از چه چیزی باید حفاظت شود و چرا، دوم این که چه کسی از آن حفاظت کند و سوم این که زمینه‌ای برای تفسیر و حل درگیریهایی که ممکن است در آینده پیش‌آید ارائه کند (Sadowsky et al, 2003). در ادامه سادوسکای در همان کتاب می‌نویسد: سیاست امنیتی سازمان نباید شامل تهدیدها، تجهیزات و افراد (با نام هایشان) باشد. همچنین سیاست امنیتی باید کلی باشد و در طول زمان به‌ندرت دچار تغییر شود.

هدف از تدوین سیاست امنیتی سازمان آن است که کاربران، مدیران و بخصوص متولیان امر فناوری اطلاعات از وظایف خود و کارهایی که برای ایمن سازی داراییهای اطلاعاتی و تجهیزات فنی سازمان لازم است، اطلاع یابند و از بروز سوء تفاهم و ابهام جلوگیری کنند. سیاست امنیت برای ایجاد وحدت در کارکرد تمام عوامل ایمن‌سازی لازم است (Hone & Eloff, 2003).

سیاست امنیت اطلاعات باید شامل مرجعی باشد تا به کمک آن بتوان بر حسن اجرای کار نظارت کرد و در صورت تخطی از آن، عواقبی را برای متخلفان در نظر گرفت. سیاست امنیتی باید توسط تشکیلات امنیت سازمان و در صورت نیاز اخذ کمک از مشاوران خارج سازمان تدوین و توسط یک متخصص رسمی مدیریت امنیت اطلاعات مورد بازبینی قرار گیرد. پس از آن به تصویب مدیر ارشد سازمان رسانده شود و در آخر نیز به رویت کلیه کاربران و مدیران آنها برسد. ولد^{۱۲} (2004) در تحقیقی تحت عنوان «عوامل کلیدی در تدوین سیاست امنیتی موثر» که در کشور نروژ انجام شد به این نتیجه رسیده که اگر کاربران از ارزش سیاست اطلاعاتی مطلع نباشند، آن را به عنوان یک کار احمقانه تلقی می‌کنند و هرگز از آن پیروی نخواهند کرد.

هون و الوف^{۱۳} (2003) در مقاله «چگونه سیاست امنیت اطلاعاتی موثر ایجاد کنیم» نوشته‌اند: اغلب کاربران از وجود سیاست اطلاعاتی یا مطلع نیستند و یا آن را کاملاً درک نمی‌کنند. آنها معتقدند سیاست‌ها خیلی طولانی یا خیلی فنی هستند و کاربران رابطه‌ای بین وظایف روزانه خود و سیاست امنیت اطلاعات نمی‌بینند و اغلب آن را مایه رنجش می‌دانند؛ در نتیجه از آن تبعیت نمی‌کنند.

هدف از نقل این بیانات این است که اهمیت سیاست امنیت اطلاعات در استقرار سیستم مدیریت

اطلاعات را درک کرده و بدانیم که چگونه آنها تهیه کنیم تا علاوه بر دستیابی به اهداف امنیتی، بیشترین سود را از مشارکت کلیه کاربران ببریم.

شناخت کلی سیستم‌های اطلاعاتی سازمان و تعیین قلمرو امنیت

در گام بعدی پیاده‌سازی سیستم مدیریت امنیت اطلاعات باید حیطه امنیت تعیین شود. حیطه امنیت می‌تواند کل سازمان و یا بخشهایی از سازمان باشد که امنیت آن از اولویت بالاتری برخوردار است.

آموزش و اطلاع رسانی

در مدل پیشنهادی با توجه به اهمیت نیروی انسانی، بعد از تدوین و تصویب سیاست کلی سازمان باید کلیه کاربران از مفاد آن مطلع شوند و در صورت نیاز با برقراری جلسه‌های توجیهی، سطح آگاهی کاربران ارتقا یابد. بسیاری از پژوهشها نشان می‌دهند بیش از ۸۰ درصد مشکلات امنیتی در سازمانها ناشی از خطاهای سهوی و عمدی کارکنان بوده است (Sadowsky et al, 2003). خطاهای عمدی در جای خود بحث خواهد شد، اما خطاهای سهوی اکثرا به دلیل عدم آگاهی به وجود می‌آید. از این رو کاربران همواره باید از مخاطراتی که داراییها را تهدید می‌کنند مطلع باشند. ضمن این‌که آموزش نحوه مقابله با آنها باعث مسئولیت‌پذیری کاربران می‌شود و به رفتار معقول آنها در مقابله با خطرات کمک می‌کند. در مدل ارائه شده آموزش شامل دو بخش «آموزش و راهنمایی‌های تکنیکی کارکنان فناوری اطلاعات» و «آموزش و راهنمایی‌های منظم برای کلیه کاربران فناوری اطلاعات» است.

آموزش مداوم تکنیکی کارکنان فناوری اطلاعات به دلیل تحولات بسیار سریع فناوری و همچنین وابستگی شبکه، نرم افزار و سخت افزار به این گروه از اهمیت بالایی برخوردار است. این گروه با کسب آخرین تحولات امنیتی در جهان می‌توانند به ایمن‌سازی حوزه فعالیت خود بپردازند و وظیفه آموزش سایر کاربران را برقراری کلاس، سمینار آموزشی، انتشار بولتن و یا احداث وب سایت جذاب که توانایی جذب مخاطبان را داشته باشد، برعهده بگیرند.

شناخت داراییها و تعیین ارزش هر یک برای سازمان

هدف از این مرحله شناخت جنبه‌های گوناگون داراییها و تعیین ارزش هر یک می‌باشد. در توضیحات مربوط به استاندارد BS۷۷۹۹ در کنترل طبقه‌بندی و کنترل داراییها، کنترل امنیت نیروی انسانی، کنترل امنیت فیزیکی، مرحله ارزیابی خطر و تعیین نیازها در روش سازمان حسابرسی فدرال به تفصیل راجع به این مرحله توضیح داده شده است.

ارزیابی وضعیت موجود (تحلیل خطر)

بیسون (2004) که یکی از تحلیلگران ارشد شرکت کالیو^{۱۴} می باشد در مقاله BS7799 و ISO17799 شیوه‌ای برتر برای امنیت اطلاعات پیشنهاد می کند گام سوم در استقرار سیستم مدیریت امنیت اطلاعات به دو مرحله ارزیابی وضعیت موجود و پیشنهاد وضعیت مطلوب تقسیم بندی شود. دلیل ما برای تفکیک، تقلید کورکورانه نیست، بلکه تجربه موفق ده ساله کالیو این اطمینان را به ما می دهد که حداقل برای یک بار دو مرحله فوق را در چرخه ایمن سازی سازمانها به کار گیریم. پس از آن، اگر این روش موفق بود در دوره های بعدی چرخه ایمن سازی آن را تثبیت کنیم و در صورت عدم موفقیت می توانیم ارزیابی مخاطرات را که در استاندارد ذکر شده، لحاظ کنیم. هدف از این مرحله شناسایی آسیب پذیریهای امنیتی دارایی های شناسایی شده در مرحله قبل است. در این مرحله با استفاده از روش اکتاو، اطلاعات مهم و با ارزش سازمان و تهدیدات علیه آنها و امنیت مورد نیاز این داراییها تشخیص داده می شود.

تحلیل درست خطر، نقش عمده ای را در پیش برد صحیح کارها بر عهده دارد. تحلیل خطر فرآیندی است که بر طبق آن دارایی های اطلاعاتی مهم سازمان، چگونگی کاربرد و عملکرد آنها مشخص می شود. در این مرحله به طور دقیق مشخص می شود که «چه» چیزی را می خواهیم محافظت کنیم، این حفاظت در برابر «چه کسی» صورت می گیرد و در نهایت «چگونه» این حفاظت می خواهد صورت پذیرد. جهت انجام یک تحلیل ریسک موفق ابتدا باید عملکرد سازمان، رویه های تجاری گوناگون و منابع اطلاعاتی مهم، شناخته شوند. باید تعیین شود که چه وسایل و رویه هایی می توانند یک مشکل امنیتی احتمالی را به وجود آورند. جهت اطمینان و دقت بیشتر، بهتر است که تمامی آنها لیست شوند. برای این منظور بایستی مراحل زیر انجام گیرد:

- آنچه را که باید محافظت شود به طور دقیق مشخص می شود.
- باید مشخص شود در برابر چه کسی و یا چه چیزی حفاظت باید انجام شود.
- باید به طور دقیق مشخص کرد که برای هر یک از داراییهای اطلاعاتی چه خطراتی وجود دارد.
- باید فرآیند ارزیابی به صورت مستمر به هنگام شود تا این که نقاط ضعف امنیتی برطرف شوند.
- لیستی از سخت افزارهای گوناگون نظیر ایستگاه های کاری، کامپیوترهای شخصی، کامپیوترهای کیفی، رسانه های قابل جابجایی (مانند CD، فلاپی، نوار) و خطوط ارتباطی تهیه شود.
- در بعد نرم افزاری میزان خطر و مشکلات امنیتی بالقوه ناشی از نرم افزارهای رایج،

به هنگام سازی به نسخه های بالاتر و ... مشخص شود. همچنین مشکلات بالقوه ناشی از نصب نرم افزارهای گوناگون بخصوص نرم افزارهای اشتراک فایل، نرم افزارهای بازی و سرگرمی توسط کاربران بدون مجوز کنترل شوند.

• در مورد کارکنان نیز نسبت به افرادی که دسترسی به اطلاعات محرمانه و داده های حساس دارند و یا می توانند پایگاه های داده فعلی را تغییر دهند حساسیت بالایی وجود داشته باشد (کریم بیگی، ۱۳۸۴).

پیشنهاد وضعیت مطلوب (تدوین سیاست های جزئی، طرح تجهیزاتی)

پس از آن که آسیب پذیرها مشخص شد، نوبت ارائه طرحی است که شرایط مطلوب را پیشنهاد می کند. در این طرح سیاست های امنیتی سطح دو^{۱۵} که به بیان جزئیات می پردازد ارائه می شود و پس از آن چنان که جهت برقراری امنیت تجهیزاتی نیاز باشد، مشخص می شود.

مدیریت مخاطره (انتخاب و پیاده سازی حفاظها)

در این مرحله لازم است بر اساس طرح تدوین شده در مرحله قبل، عملیات پیاده سازی انجام گیرد. استفاده از قسمت چهارم و پنجم گزارش فنی ISO/IEC TR13335 می تواند کمک به سزایی در جهت موفقیت این مرحله نماید.

تدوین و نگهداری مستندات کلیه فعالیت های انجام شده

به دلیل حجیم بودن فعالیت های انجام شده، از مطالعه اولیه تا پیاده سازی، لازم است کلیه فعالیت های انجام شده مکتوب و به صورت مناسب نگهداری شود. این مستندات در مواقع دوره های دوره ای، جهت عدم تکرار رویه های ناموفق و همچنین دریافت گواهی نامه سیستم مدیریت امنیت اطلاعات بسیار مفید واقع خواهند شد.

ارزیابی و بازنگری

در قسمت دوم استاندارد BS7799، یک مرحله به نام بازنگری و اصلاح وجود دارد. در روش سازمان حسابرسی فدرال نیز یک مرحله به نام نظارت و ارزیابی وجود دارد که هر دو آنها بر این نکته تاکید دارند که این مرحله موجب بهبود و ارتقای سیستم مدیریت امنیت اطلاعات می شود.

نتایج به دست آمده از پژوهش ولد (2004) در شناسایی عوامل موثر در پیاده سازی موفق امنیت اطلاعات این نکته را تایید می کند که «نظارت و بازنگری» از ارکان اساسی پیاده سازی سیستم مدیریت امنیت اطلاعات است. او همچنین معتقد است که: «یک عمل را تا وقتی می توان اداره کرد که قابل اندازه گیری باشد». یکی از بخشهای اساسی سیستم مدیریت امنیت اطلاعات همین

مرحله است که معمولاً به فراموشی سپرده می‌شود. این مرحله با ترمیم و تصحیح خطاهای مشاهده شده بر مبنای نتایج به دست آمده از مراحل قبل به اصلاح نقاط آسیب پذیر می‌پردازد.

مدل مفهومی پژوهش

امنیت اطلاعات حاصل نمی‌شود مگر آن که بتوانیم ابعاد مختلف آن شناسایی، و امنیت کامل تمامی آنها تامین شود. بدین منظور با مطالعه استانداردها و روشهای استقرار امنیت اطلاعات ابعاد گوناگون امنیت اطلاعات شناسائی شد. شکل ۸ مولفه ها و شاخص های اصلی امنیت اطلاعات که در واقع مدل مفهومی پژوهش می باشد رانشان می دهد.

شکل ۸ - مدل مفهومی پژوهش

امنیت فیزیکی

سیستمهای رایانه ای اهداف مناسبی برای تخریب هستند، دلایل تخریب می تواند شامل انتقام جویی، آشوب، اعتصاب، بیانیه های سیاسی و فکری و یا تنها سرگرمی برای نابخردان باشد (Sadowsky et al, 2003). اصولاً هر بخش یک سیستم رایانه ای، یا ساختمانی که آنرا در خود جای داده است ممکن است هدف تخریب قرار گیرد. به منظور کنترل این بعد از امنیت

اطلاعات شاخصهای زیر شناسایی شده اند:

• خطرات محیطی (صاعقه، سیل، زلزله، بمبگذاری، حملات تروریستی، قطع کابل ارتباط شبکه)

• سرقت (رایانه رومیزی، رایانه کیفی، قطعات رایانه ها)

• حفاظت از سخت افزار (دسترسی فیزیکی افراد غیر مجاز، حوادث مانند آتشسوزی و ترکیبگی لوله، دود، دما، پارازیت های الکتریکی، نصب تجهیزات استراق سمع)

• تعمیرات در خارج از سازمان

امنیت نیروی انسانی

ولدا (2004) در قسمتی از پژوهش خود به یک واقعه تاریخی اشاره می کند: در اواخر سال ۱۲۰۰ میلادی کوبلای خان و ایل و تبار مغولی او سعی در عبور از دیوار چین داشتند، اما دیوار بسیار محکم، عمیق و طولانی بود. عاقبت به صورت آرام و ساکت، با تطمیع دروازه بان، ترتیبی اتخاذ کردند تا با پیروزی بر آن موانع، توانستند بخش بزرگی از کشور چین را فتح کنند. مفهوم این گفته این است که مهم نیست کنترل‌های فنی چقدر قوی باشند، بلکه امنیت همیشه به افراد داخل سازمان بستگی دارد. هم‌چنین در کتاب «راهنمای امنیت اطلاعات» آمده که بسیاری از پژوهشها نشان می‌دهند بیش از ۸۰ درصد مشکلات امنیتی پیش آمده در سازمانها ناشی از خطاهای سهوی و عمدی کارکنان بوده است (Sadowsky et al, 2003).

دو نقل بالا و کنترل «امنیت کارکنان» از بخش اول استاندارد BS۷۷۹۹ بر این نکته تاکید دارند که انسان خدشه پذیرترین عنصر در حلقه امنیت اطلاعات می باشد، از این رو توجه به آن ما را در رسیدن به حداکثر ایمنی کمک می کند. به دلیل اهمیت بسیار این مولفه به دو مولفه، آگاهی کاربران و امنیت نیروی انسانی (عوامل تحمیلی بر نیروی انسانی) تبدیل می شود تا این مولفه دقیقتر بررسی شود. شاخصهای موثر در امنیت نیروی انسانی که می توانند سبب بروز اختلال در فعالیتهای نیروی انسانی شوند، عبارتند از:

- کار زیاد
- نداشتن مهارت کافی و لازم
- تداخل مسئولیتها
- عدم اطلاع از میزان ارزش اطلاعات
- نداشتن انگیزه
- کوتاهی و بی مسئولیتی
- فراموش کاری

شاخصهای موثر که می‌توانند به دلیل عدم آشنایی کاربران سبب بروز اختلال در فعالیتهای نیروی انسانی شوند، عبارتند از:

- سیستم عامل
- سیستمهای کاربردی
- امنیت سیستم عامل
- بسته های نرم افزاری

امنیت تکنیکی

این قسمت روی مکانیزم هایی تمرکز دارد که اطلاعات را از انتشار نا خواسته، تحریف و یا تخریب حفاظت می کنند (Sadowsky et al. 2003). این بعد از امنیت معمولاً محرمانگی نامیده می شود، که از دسترسی یا تغییر در داده ها، برنامه ها و یکپارچگی سیستم توسط کاربران غیر مجاز جلوگیری می کند و اطمینان می دهد اطلاعات و نرم افزار ها دست نخورده و صحیح باقی بمانند. برای کنترل این بعد از امنیت اطلاعات شاخصهای زیر شناسایی شده اند:

- افشای اطلاعات
- تغییر اطلاعات
- تخریب اطلاعات

سوالات پژوهش

پژوهش حاضر ابتدا با مطالعات کتابخانه ای آغاز شد و پس از شناسایی عوامل اثر گذار در امنیت اطلاعات، مدل مفهومی طراحی و شاخصهای اثر گذار بر سیستم امنیت اطلاعات شناسایی شد که بر اساس این مطالعات چهار سوال اساسی و هفت سوال فرعی زیر مطرح شد. مرجع استخراج سوالات نیز لیست های ارزیابی استاندارد BS7799، روش سازمان حسابرسی فدرال، روش اکتاو و تجربه پژوهشگران می باشند.

سوالات اساسی پژوهش

آیا ایجاد امنیت اطلاعات موجب افزایش اثر بخشی نظامهای اطلاعاتی می شود؟
چند درصد کاربران رایانه‌ها با روش‌های حفاظت اطلاعات آشنایی دارند؟
استفاده اشتراکی از رایانه‌ها، تا چه حد باعث خسارت به اطلاعات پر ارزش سازمان می‌شود؟
تاثیرگذارترین عامل (از بین عوامل انسانی، فیزیکی و فنی) بر آسیب پذیری سیستمهای اطلاعاتی کدام است؟

سایر سوال هایی که برای شناسایی محیط پژوهش حائز اهمیت هستند
کاربران چگونه پشتیبان تهیه می کنند و فایل های پشتیبان را کجا نگهداری می کنند؟
چه مخاطراتی فناوری اطلاعات سازمان را تهدید می کند؟
عوامل موثر در از بین رفتن اطلاعات کدامند؟
عوامل موثر در ارتقای امنیت اطلاعات از دید کاربران کدام است؟
مهارت کاربران در بکارگیری سیستم عامل، سیستم های کاربردی، امنیت سیستم عامل و
استفاده از بسته های نرم افزاری چه مقدار است؟
آیا کاربران از ارزش اطلاعات موجود در رایانه خود اطلاع دارند؟
آیا کاربران طی سالهای اخیر دوره های آموزشی مرتبط با امنیت سیستم های رایانه ای را
گذرانده اند؟

روش پژوهش

از نظر محدوده مکانی، پژوهش حاضر در سه سازمان مستقل، صرفاً اداری، یک شرکت تجاری و یک سازمان تولید قطعات خودرو اجرا شد. بدلیل حصول نتایج یکسان از تحلیل داده های سه سازمان مورد بررسی، برای اینکه سازمان تولید کننده قطعات از نظر وسعت و تنوع فعالیتهای رایانه ای پوشش مناسبی داشت بر آن شدیم تا نتایج حاصل از تحلیل داده های سازمان مذکور را مورد بررسی قرار می دهیم. اطلاعات لازم در فاصله زمانی فروردین تا خردادماه سال ۱۳۸۵ از طریق پرسشنامه طراحی شده و موجود در شبکه داخلی (وب سایت سازمان) توزیع و نتایج آن در بانک اطلاعاتی ثبت و داده های مورد نیاز گردآوری شد.
جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۵۵ کاربر رایانه اعم از مدیران و کارمندان سازمان مورد مطالعه می باشد که در جمع آوری داده های مورد نیاز، با توجه به کوچک بودن جامعه آماری و امکان دسترسی به آنها از طریق شبکه داخلی و بطور مستقیم، اطلاعات لازم از روش سرشماری گردآوری شد و روش نمونه گیری خاصی مورد استفاده قرار نگرفت. در مجموع با توجه به فرصت زمانی یک ماهه از زمان قرارداد پرسشنامه بر روی وب سایت، از بین ۵۵ کاربر، ۴۸ نفر به سوالات پرسشنامه به صورت کامل پاسخ دادند که تحلیل نتایج بر اساس نظرات این افراد انجام شد. برای افزایش روایی و اعتبار پرسشنامه ابتدا پرسشنامه به سه تن از کارشناسان امنیت اطلاعات ارایه شد که بعد از نظرخواهی و انجام اصلاحات لازم، شش پرسشنامه نیز بین کاربران توزیع شد (نمونه گیری محدود) و ابهام موجود در رابطه با سوالها مشخص شد و بدین ترتیب پس از شفاف شدن و رفع ابهام از سوال ها، پرسشنامه نهایی تهیه شد.

در این پژوهش برای تایید اعتبار پرسشنامه، پس از انجام نظر سنجی، داده ها وارد نرم افزار آماری SPSS گردید و ضریب آلفای کرونباخ مورد محاسبه قرار گرفت. باتوجه به آنکه در سوالها پرسشنامه از طیفهای دو و چند گزینه‌ای استفاده شده، معیار آلفای کرونباخ برای هریک از طیفها مورد محاسبه قرار گرفت که مقدار ضریب آلفا برای سوالهای چند گزینه‌ای برابر $0/89$ و برای سوالهای دو گزینه‌ای برابر $0/84$ بدست آمد که نتایج بدست آمده موید پائینی سوالهای پرسشنامه می باشد.

با توجه به اینکه در این پژوهش اطلاعات از روش سرشماری یعنی بررسی کل جامعه آماری بدست آمد، برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روشهای آماری توصیفی نظیر تهیه جداول فراوانی، محاسبه شاخصهای آماری و رسم نمودارهای ستونی استفاده شد.

یافته های پژوهش

داده‌های حاصل از متغیرهای جامعه‌شناختی نشانگر این است که ۳۶ درصد کاربران در واحد های صف مشغول فعالیت هستند و ۶۴ درصد در ستاد فعالیت می‌کنند. بیشترین فراوانی سطح تحصیلات مربوط به دیپلم و لیسانس با ۲۷ درصد برای هر یک از واحدهای ستادی و کمترین فراوانی مربوط به فوق‌لیسانس و بالاتر در واحدهای تولیدی با صفر درصد می‌باشد. فراوانی کاربران در واحدهای تولیدی ۱۶ درصد دیپلم، ۱۰ درصد فوق دیپلم، ۱۰ درصد لیسانس می‌باشد. ۳۱ درصد کاربران را مدیران عملیاتی و بالاتر تشکیل می‌دهند که اطلاعات مهم و حیاتی زیادی جهت تصمیم‌گیری در اختیار دارند. ۲۵ درصد کاربران رایانه‌های سازمان را کارشناسان تشکیل می‌دهند. این گروه تولیدکنندگان اصلی اطلاعات در سازمان شناخته می‌شوند. ۴۲ درصد کاربران رایانه‌های سازمان را کاربران عادی تشکیل می‌دهند. این گروه از کاربران با بکارگیری نرم‌افزارهای کاربردی و سیستمهای خاص سازمان به ثبت اطلاعات در سرورها می‌پردازند. همچنین نتایج نظرسنجی به‌ما نشان داد که بیش از ۶۵ درصد پاسخ‌دهندگان دارای سابقه بیش از ۳ سال هستند. بیشترین فراوانی به ترتیب مربوط به کاربران با سابقه بین ۳ تا ۵ سال با ۳۵ درصد می‌باشد. کاربران با ۱ تا ۳ سال سابقه فعالیت ۱۹ درصد کاربران رایانه را تشکیل می‌دهند. کمترین فراوانی نیز مربوط به کاربران با سابقه کمتر از ۱ سال با ۸ درصد و کاربران با سابقه بیش از ۱۰ سال با ۸ درصد می‌باشد. در بخش دیگری از سوالهای جامعه‌شناختی با عنوان کاربردهای رایانه در سازمان مشخص شد که ۶۱ درصد کاربران به‌عنوان تولیدکننده اطلاعات در زمینه‌های طراحی و ساخت به‌کمک رایانه و ورود اطلاعات نرم‌افزارهای خاص سازمان هستند.

پاسخ به سوالهای پژوهش

پاسخ به سوال اول: آیا ایجاد امنیت اطلاعات موجب افزایش اثر بخشی نظامهای اطلاعاتی می شود؟

به منظور پاسخ به این سوال اساسی پژوهش، سه سوال فرعی مطرح شد. این سوالها در برگزیده «تاثیر ایجاد و استقرار امنیت اطلاعات بر جلوگیری از سرقت اطلاعات، پیشگیری از تخریب، حذف ویا تغییر اطلاعات» و «عدم انجام دوباره کاری» بود که از کاربران مورد پرسش قرار گرفتند.

نتایج بررسی نشان داد که ۴۷/۹ درصد کاربران کامپیوتر در سازمان، ایجاد سیستم امنیت اطلاعات را در جلوگیری از سرقت اطلاعات سازمان به میزان زیاد و خیلی زیاد و ۲۵ درصد در حد متوسط ارزیابی کرده اند. ۶۰/۴ درصد پاسخ دهندگان معتقدند که تاثیر ایجاد و استقرار امنیت اطلاعات در پیشگیری از تخریب اطلاعات در حد زیاد و خیلی زیاد و ۲۳ درصد در حد متوسط، می باشد همچنین نتایج پاسخها در مورد تاثیر امنیت اطلاعات بر جلوگیری از دوباره کاریها در سازمان نشان می دهد که ۳۹/۶ درصد کاربران این عامل را در حد زیاد و ۵۰ درصد در حد متوسط دانسته اند.

پاسخ به سوال دوم: چند درصد کاربران رایانهها با روشهای حفاظت اطلاعات آشنایی دارند؟

به منظور اندازه گیری آشنایی کاربران، از آنها خواسته شد میزان اطلاع خود از روشهای برقراری امنیت اطلاعات مانند روشهای صحیح قرار دادن کلمه عبور، روشهای رمزنگاری اطلاعات، نحوه تهیه پشتیبان به موقع و صحیح و همچنین نگهداری صحیح آن را مشخص کنند. پس از جمع بندی داده های پژوهش مشخص شد ۳۹ درصد کاربران از روشهای حفاظت اطلاعات آگاهی خیلی کمی دارند، ۳۱ درصد از کاربران آگاهی کمی دارند، ۱۲ درصد آگاهی متوسط، تنها ۲ درصد از کاربران از روشهای حفاظت اطلاعات آگاهی زیادی دارند، ۲ درصد اطلاعی ندارند و ۱۴ درصد به این پرسش پاسخ نداده اند. براساس نتایج فوق می توان ادعا نمود تنها ۱۴ درصد کاربران در رابطه با حفاظت از اطلاعات سیستمهای رایانه ای آگاهی کافی دارند.

پاسخ به سوال سوم: استفاده اشتراکی از رایانهها، تا چه حد باعث خسارت به اطلاعات پر ارزش شرکت می شود؟

به منظور ارزیابی این سوال، سیستمها به چهارگروه تقسیم شد. گروه اول سیستمهایی است که همواره به صورت اشتراکی بین کاربران مورد استفاده قرار می گیرند و ۳۵ درصد سیستمها را

تشکیل می دهند. گروه دوم سیستمهایی است که اکثر اوقات به صورت اشتراکی به کار می روند و ۱۲ در صد آنها را تشکیل می دهند. گروه سوم که ۴۲ در صد سیستمها را تشکیل می دهند، گاهی اوقات به طور مشترک مورد استفاده قرار می گیرند. گروه چهارم که تنها یک کاربر دارند و ۸ در صد کل رایانه های شرکت را تشکیل می دهند. یافته های پژوهش نشان داد که طی سال گذشته ۷۰ در صد سیستمهای گروه اول، ۴۷ در صد سیستمهای گروه دوم، ۲۷ در صد سیستمهای گروه سوم و ۱۳ در صد سیستمهای گروه چهارم با یکی از مخاطرات رایج (تغییر، حذف و یا پاک شدن اطلاعات) مواجه شده اند.

پاسخ به سوال چهارم: تاثیر گذارترین عامل از بین عوامل انسانی عوامل فیزیکی و تکنیکی بر آسیب پذیری سیستمهای اطلاعاتی کدام است؟

برای پاسخ به سوال چهارم، ابتدا سوالها در چهار گروه (مولفه امنیت اطلاعات، مولفه سنجش آگاهی کاربران، مولفه امنیت نیروی انسانی و مولفه امنیت اطلاعات) دسته بندی و شاخص آماری جمع امتیازات محاسبه شد. برای محاسبه این شاخص به گزینه خیلی زیاد امتیاز ۵، زیاد ۴، متوسط ۳، کم ۲ و خیلی کم امتیاز ۱ داده شد و با جمع این امتیازها، امتیاز هر سوال بدست آمد. در جدول ۲ نتایج عواملی که امنیت اطلاعات سیستمهای رایانه ای سازمان را به خطر می اندازند ارائه شده است. در این جدول مشاهده می شود که ویروسهای رایانه ای با ۱۰۰ امتیاز و بعد از آن به اشتراک گذاری فایلها با ۷۸ امتیاز بزرگترین تهدید برای اطلاعات سازمان معرفی شده اند.

شاخص های آماری		امتیازات					تهدیدات امنیت اطلاعات
میانگین امتیازات	جمع امتیازات	۱	۲	۳	۴	۵	
۲/۶۳	۱۰۰	۲۰	۲۰	۳۰	۲۲	۸	ویروسها
۱/۷۷	۵۵	۵	۴	۱۵	۱۴	۱۷	اسبهای تراوا
۱/۷۱	۵۳	۱۰	۴	۹	۱۰	۲۰	نرم افزارهای جاسوسی (مانند ثبت کننده کلید)
۱/۸۴	۵۷	۱۰	۱۲	۳	۱۴	۱۸	کرم های شبکه
۲/۲۳	۷۸	۱۵	۴	۲۴	۲۴	۱۱	اشتراک فایلها
	۳۴۳						جمع امتیازات

جدول ۲- تهدیدهای امنیت اطلاعات

در جدول ۳ میزان آگاهی کاربران براساس عوامل موثر در امنیت اطلاعات سیستمهای رایانه‌ای سنجیده شده‌است. همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود امتیازات گزینه ها به صورت معکوس محاسبه شده است. دلیل آن هم تاثیر معکوس آگاهی کاربران در مقایسه با سایر مولفه‌های امنیت اطلاعات می‌باشد. این درحالی است که سایر مولفه ها تاثیر مستقیم بر امنیت اطلاعات دارند. همان‌طور که مشاهده می شود بیشترین عدم آگاهی کاربران از امنیت سیستم عامل با ۱۸۴ امتیاز می باشد.

شاخص‌های آماری		امتیازات					عدم آگاهی کاربران
میانگین امتیازات	جمع امتیازات	۱	۲	۳	۴	۵	
۳/۲۸	۱۴۱	۳۰	۳۶	۶۳	۱۰	۲	سیستم‌عامل
۲/۸۸	۱۱۸	۱۰	۲۰	۶۹	۱۶	۳	سیستم‌های کاربردی
۴/۰۹	۱۸۴	۱۱۰	۴۸	۱۵	۱۰	۱	امنیت سیستم‌عامل
۲/۷۲	۱۱۷	۲۵	۳۶	۳۰	۱۴	۱۲	بسته‌های نرم‌افزاری
	۵۶۰						جمع امتیازات

جدول ۳ - میزان آگاهی کاربران بر اساس عوامل موثر در امنیت اطلاعات

هر یک از عواملی که در جدول ۴ آورده شده‌اند باعث می‌شوند کاربران حساسیت خود را نسبت به امنیت اطلاعات از دست بدهند. هدف از طرح سوالها، سنجش میزان تاثیر هر یک از عوامل موثر در امنیت نیروی انسانی سازمان می‌باشد. همان‌طور که مشاهده می‌شود، پاسخ‌گویان اعلام کرده‌اند که نداشتن مهارت کافی با ۱۴۱ امتیاز بالاترین خطر برای امنیت اطلاعات سازمان می‌باشد و کوتاهی و بی‌مسئولیتی کاربران با ۱۰۰ امتیاز کمترین تهدید برای امنیت اطلاعات سازمان می‌باشد.

مدیریت امنیت در سیستم های اطلاعاتی

شاخص های آماری		امتیازات					عوامل موثر در امنیت نیروی انسانی
		میانگین امتیازات	جمع امتیازات	۱	۲	۳	
۲/۶۹	۱۰۵	۱۰	۴۰	۲۷	۲۰	۸	کار زیاد
۳/۳۶	۱۴۱	۵۰	۴۸	۲۷	۱۰	۶	نداشتن مهارت کافی
۳/۰۵	۱۱۶	۲۰	۳۶	۳۹	۱۸	۳	تداخل مسئولیت ها
۳/۲۸	۱۳۵	۲۰	۶۴	۴۲	۶	۳	عدم اطلاع از میزان ارزش اطلاعات
۳/۰۳	۱۱۲	۳۵	۲۸	۲۷	۱۶	۶	نداشتن انگیزه
۲/۶۳	۱۰۰	۲۰	۲۸	۲۷	۱۴	۱۱	کوتاهی و بی مسئولیتی
جمع امتیازات		۷۰۹					

جدول ۴ - عوامل موثر در امنیت نیروی انسانی

جدول ۵ نشان دهنده عواملی است که امنیت فیزیکی رایانه های سازمان را مورد تهدید قرار می دهد. همان طور که مشاهده می شود، حوادث طبیعی با ۱۱۴ امتیاز بالاترین تهدید امنیت فیزیکی رایانه های سازمان را به خود اختصاص داده است.

شاخص های آماری		امتیازات					عوامل موثر بر امنیت فیزیکی اطلاعات
		میانگین امتیازات	جمع امتیازات	۱	۲	۳	
۲/۸۵	۱۱۴	۴۵	۳۲	۱۸	۴	۱۵	حوادث طبیعی مانند سیل، زلزله، صاعقه
۲/۷۹	۱۰۶	۲۰	۲۴	۴۲	۱۲	۸	حوادث غیر طبیعی : اختلالات برق
۱/۸۵	۶۳	۵	۸	۱۵	۱۸	۱۷	حوادث غیر طبیعی : دمای محیط
۱/۵۹	۵۴	۵	۸	۹	۸	۲۴	حوادث غیر طبیعی : ترکیدگی لوله آب
۲/۵۹	۹۶	۱۵	۴۰	۱۲	۱۸	۱۱	ضربات فیزیکی یا لرزش محیط
جمع امتیازات		۴۳۳					

جدول ۵ - عواملی که از نظر فیزیکی امنیت رایانه های سازمان را تهدید می کند

به منظور پاسخ‌گویی به سوال اساسی چهارم ، ابتدا کل داده‌ها جمع‌بندی و شاخصهای آماری جمع و میانگین امتیازات محاسبه شد که در نهایت رتبه‌بندی مخاطرات امنیت اطلاعات به صورت جدول ۶ ارائه شد.

رتبه‌بندی	میانگین امتیازات	جمع امتیازات	تعداد عوامل	مولفه‌ها
۱	۱۴۰	۵۶۰	۴	عدم آگاهی کاربران
۲	۱۱۸٫۲	۷۰۹	۶	امنیت نیروی انسانی
۳	۸۶٫۶	۴۳۳	۵	امنیت فیزیکی
۴	۶۸٫۶	۳۴۳	۵	امنیت اطلاعات (تکنیکی)

جدول ۶- رتبه بندی مخاطرات امنیت اطلاعات

با توجه به این‌که عوامل انسانی که مشکل از دو مولفه آگاهی کاربران و امنیت نیروی انسانی می‌باشد و به ترتیب با ۱۴۰ و ۱۱۸٫۲ امتیاز بیشترین تاثیر را بر امنیت سازمان می‌گذارد، در نتیجه می‌توان گفت که مولفه امنیت نیروی انسانی بیشترین تاثیر را بر امنیت اطلاعات می‌گذارد. هم‌چنین بررسی به‌ما نشان می‌دهد که امنیت فیزیکی با ۸۶٫۶ امتیاز در رتبه سوم مخاطرات قرار دارد و امنیت اطلاعات (تکنیکی) با ۶۸٫۶ در رتبه چهارم قرار گرفته‌است.

پاسخ به سوالهای فرعی پژوهش

کاربران چگونه پشتیبان تهیه می‌کنند و فایل‌های پشتیبان را کجا نگهداری می‌کنند؟

داده‌های جمع‌آوری شده نشان می‌دهد ۲۵ درصد کاربران همیشه، ۲۵ درصد اکثر اوقات، ۱۵ درصد گاهی اوقات و ۸ درصد به ندرت فایل پشتیبان تهیه می‌کنند. ۲۳ درصد کاربران هرگز فایل پشتیبان تهیه نمی‌کنند و ۴ درصد نیز هیچ گزینه‌ای را انتخاب نکرده‌اند. در مجموع می‌توان گفت حداقل ۲۷ درصد کاربران فایل پشتیبان تهیه نمی‌کنند. ۲۷ درصد کاربران برای نگهداری فایل پشتیبان خود گزینه کپی بر روی سایر سیستم‌های مجاور را انتخاب کرده‌اند. به نظر می‌رسد سهولت دستیابی، کپی و بازیابی اطلاعات در این روش برای کاربران بسیار سریع‌تر از سایر روشها می‌باشد. با توجه به حجم پایین فلاپی و امکان آسیب پذیری زیاد آن از یک طرف و حجم زیاد اطلاعات تولیدی از طرف دیگر، تهیه پشتیبان با استفاده از فلاپی به میزان

بسیار کمی مورد استفاده قرار می گیرد. و به همین دلیل این گزینه کمتر انتخاب شده است. کپی فایل روی سی دی نیز مراحل متعددی مثل درخواست، تایید درخواست توسط مسئولین، درخواست سی دی خام، انتقال فایل به واحد فناوری اطلاعات، رایت سی دی و در نهایت انتقال سی دی به مرکز درخواست کننده را دارد که از آنها به عنوان معضلات تهیه پشتیبان بر روی سی دی نام برده شده است. از موارد فوق این نتیجه حاصل می شود که به دلیل وجود برخی موانع، اکثر کاربران داده های حساس خود را به راحتی در اختیار سایر کاربران قرار می دهند. این کار ضریب امنیت را به شدت کاهش می دهد.

چه مخاطراتی فناوری اطلاعات سازمان را تهدید می کند؟

نتایج این بررسی حاکی از آن است که ۴۴ درصد کاربران نداشتن سیستم تهیه پشتیبان را مهمترین مشکل ذکر کرده اند، ۲۱ درصد وجود ویروس های رایانه ای و ۱۵ درصد نیز خراب کاری های عمدی یا غیر عمدی سایر کاربران را انتخاب کرده اند. ۱۴ درصد نیز به این پرسش پاسخ نداده اند.

عوامل موثر در از بین رفتن اطلاعات کدامند؟

پس از جمع بندی داده ها و بکارگیری روش های آماری، مشخص شد از بین رفتن اطلاعات توسط افراد نا آگاه با ۱۵۳ امتیاز، بالاترین خطر می باشد. اشتباه غیر عمدی با ۱۳۵ امتیاز دومین عامل خطر از بین رفتن اطلاعات در سازمان است. وجود ویروس های رایانه ای و مشکلات فنی سیستمها به ترتیب با ۱۱۱ امتیاز و ۹۶ امتیاز عوامل بعدی موثر در از بین رفتن اطلاعات هستند.

عوامل موثر در ارتقای امنیت اطلاعات از دید کاربران کدام است؟

۳۳ درصد کاربران اعتقاد دارند که آموزش مستمر کلید ارتقای سطح امنیتی سازمان می باشد، ۴۰ درصد نظارت مستمر، ۱۳ درصد خرید و نصب تجهیزات پیشرفته امنیتی را انتخاب کرده اند و ۱۰ درصد معتقد هستند با تشویق و یا تنبیه می توان شرایطی را فراهم کرد تا امنیت در سازمان ارتقاء یابد. ۴ درصد از کاربران نیز هیچ گزینه ای را انتخاب نکرده اند. در توصیف اطلاعات حاصل شده از این پرسش، می توان گفت هر اقدامی که بخواهد موجب ایجاد یا ارتقای امنیت اطلاعات شود باید به طور مستمر پیگیری شود.

مهارت کاربران در بکارگیری سیستم عامل، سیستم های کاربردی، امنیت سیستم عامل و استفاده از بسته های نرم افزاری چه مقدار است؟

با تهیه جداول فراوانی و محاسبه امتیاز هر یک از گزینه ها مشخص شد که کاربران بیشترین مهارت را در استفاده از بسته های نرم افزاری با ۱۴۱ امتیاز دارند و پس از آن سیستم های

کاربردی با ۱۲۷ امتیاز، سیستم‌عامل با ۱۱۷ امتیاز و امنیت سیستم عامل با ۸۶ امتیاز قرار دارند. کمترین مهارت کاربران در امنیت سیستم عامل با ۸۶ امتیاز می باشد و با توجه به این‌که سیستم‌عامل به عنوان واسط بین کاربر، سخت افزار و برنامه‌های کاربردی عمل می‌کند و اهمیت به‌سزایی در استفاده از رایانه ایفا می کند، توجه به آن می‌تواند بر کارآیی و امنیت رایانه تاثیر مستقیم بگذارد. متأسفانه همان‌طور که بیان شد کمترین توجه به امنیت سیستم‌عامل شده‌است و بیشترین توجه به مهارت در به‌کارگیری نرم‌افزارهای کاربردی معطوف بوده‌است. به‌نظر می‌رسد کاربران به‌نوعی موظف به انجام کار با نرم‌افزارهای کاربردی هستند، اما در رابطه با امنیت اطلاعات هیچ‌گونه بازخواستی صورت نمی‌گیرد. به‌همین دلیل می‌توان ادعا کرد کاربران نسبت به امنیت اطلاعات حساسیتی ندارند.

آیا کاربران از ارزش اطلاعات موجود در رایانه خود اطلاع دارند؟

نتایج بررسی ها در مورد آگاهی کاربران از ارزش ریالی اطلاعات موجود روی رایانه آنها نشان داد که ۲۱ در صد گزینه اطلاعی ندارم، ۲۵ در صد خیلی کم، ۲۱ در صد کم، ۱۰ در صد متوسط و ۸ در صد گزینه زیاد و خیلی زیاد را انتخاب کرده‌اند و بنابراین تنها ۸ در صد از ارزش اطلاعات موجود بر روی سیستم رایانه خود مطلع هستند. در این بین ۱۵ در صد پاسخ دهندگان نیز هیچ گزینه‌ای را انتخاب نکرده‌اند.

همان‌طور که در مقدمه مقاله اشاره شد، اطلاعات ارزشمندترین دارایی هر سازمان است. اگر برای سنجش ارزش هر کالا از معیار ارزش ریالی استفاده شود، ارزش آن کالا به راحتی برای همگان قابل درک است. به‌همین منظور ارزش ریالی اطلاعات از دید کاربران مورد بررسی قرار گرفت. همان‌گونه که بیان شد ۸۲ در صد کاربران یا اطلاعی از ارزش اطلاعات موجود در رایانه خود ندارند و یا اطلاع کمی دارند. از این گفته می‌توان نتیجه گرفت که وقتی کاربران از ارزش اطلاعات اطلاعی ندارند، قطعاً هیچ تلاشی برای حفظ آن نمی‌کنند.

آیا کاربران طی سال‌های اخیر دوره‌های آموزشی مرتبط با امنیت سیستم‌های رایانه‌ای گذرانده‌اند؟

نتایج داده های گردآوری شده از کاربران مرتبط با آموزشهای مرتبط با امنیت اطلاعات به‌شکل کلاس، سمینار آموزشی یا سایر روشهای فراگیری، نشان داد که ۴۸ در صد کاربران در طول خدمت خود در رابطه با آشنایی با امنیت سیستمهای رایانه ای دوره‌ای را نگذرانده‌اند. ۲۹ در صد به این سوال پاسخ نداده‌اند، ۱۳ در صد بین یک تا دو سال گذشته دوره دیده‌اند، ۸ در صد بیش از سه سال گذشته، ۲ در صد بین دو تا سه سال گذشته و متأسفانه طی سال گذشته هیچ یک از پاسخ‌گویان در هیچ دوره‌ای شرکت نکرده‌اند.

در تفسیر اطلاعات بالا فقط می توان ابراز تاسف کرد. زیرا تحولات در حوزه فناوری اطلاعات بسیار سریع رخ می دهد. با توجه به داده های کسب شده می توان نتیجه گرفت اندک دانایی موجود در کاربران مربوط به گذشته است و نمی تواند کمک موثری در حفظ اطلاعات سازمان نماید.

خلاصه ای از فرصت ها و تهدیدهای موجود به واسطه جمع آوری، دسته بندی و تحلیل داده های پرسش نامه کسب شده است، در ادامه آورده می شود. بدیهی است که اگر از یک فرصت درست استفاده نشود، می تواند تبدیل به تهدید شود. از این رو براساس منافع و دارایی های اطلاعاتی سازمان، تقسیم بندی زیر صورت گرفته است.

فرصت ها

- سطح تحصیلات ۳۱ درصد کاربران لیسانس و بالاتر هستند.
- اطلاعات اصلی سازمان (نقشه های فنی، مکاتبات اداری، اطلاعات مالی و...) تماماً توسط رایانه جمع آوری، پردازش و توزیع می گردند.

تهدیدها

- نداشتن سیستم مناسب تهیه پشتیبان یکی از مهمترین تهدیدها شناسایی گردید.
- نگهداری اطلاعات حساس سازمان بر روی رایانه های شخصی (PC)
- استفاده اشتراکی از رایانه
- عدم آگاهی کاربران از ارزش اطلاعات در دسترس (عدم آگاهی از ارزش اطلاعات باعث می شود تولیدکنندگان و استفاده کنندگان از اطلاعات حساسیتی نسبت به حفظ آن نداشته باشند)
- عدم آگاهی کافی کاربران از روشهای حفظ اطلاعات.

نتیجه گیری

باتوجه به این که دغدغه اصلی کارکنان برآورده ساختن درخواستها و انجام وظایفی است که بر عهده آنها می باشد اولین چیزی که معمولاً نادیده گرفته می شود مسائل امنیتی است. دلیل عمده آن را می توان نداشتن قانون مدون و ابلاغ شده به کارکنان دانست. نکته بسیار مهم این است که، نداشتن مقررات مکتوب باعث می شود اولاً کارکنان ندانند چه وظایفی نسبت به حفظ اطلاعات سازمان دارند و ثانیاً در صورت بروز تخلف آنها، مرجعی برای رسیدگی به تخلفات وجود ندارد.

همچنین نظرسنجی نشان می دهد که باتوجه به نقاط ضعف بسیار زیاد سازمان درحفظ

داراییهای اطلاعاتی خود، بایستی با پیاده‌سازی سیستم مدیریت امنیت اطلاعات، ابتدا داراییهای حیاتی خود را شناسایی کنند و پس از آن مخاطرات هر یک را مشخص کنند. در ادامه نیز با کنترل هر یک از مخاطرات روشهایی را برگزینند تا به کمک آن مخاطرات به حداقل رسانده شود. به عبارت دیگر با پیاده سازی سیستم مدیریت امنیت اطلاعات می توان شرایطی را فراهم کرد تا مدیران، کارشناسان و کاربران بدون دغدغه به فعالیت‌های اصلی خود ادامه دهند. براساس مطالعات انجام شده شرط موفقیت سیستم مدیریت امنیت اطلاعات، استمرار چرخه امنیت اطلاعات است که هم در استاندارد انگلیسی BS و هم در شیوه GAO بر آن تاکید شده‌است. اگر استمرار چرخه امنیت اطلاعات کم‌رنگ شود، به جرات می‌توان ادعا کرد سیستم مدیریت امنیت اطلاعات در سایر مشغله‌های مدیران و کاربران محو خواهد شد. از این رو ایجاد تشکیلات امنیت اطلاعات، انتخاب مدیر امنیت اطلاعات و نظارت مستمر مدیر ارشد سازمان از ارکان اساسی برقراری امنیت اطلاعات در هر سازمان می‌باشد.

پی نوشت ها

- 1 . Commercial Computer Security Center
- 2 . Users Code of Practice
- 3 . Information Security Management System
- 4 . Code of Practice for Information Security Management
- 5 . Information Security Management System
- 6 . General Accounting Office
- 7 . Risk Management Principles
- 8 . Carnegie Mellan

۹. پروفیسور مت بیشاب استاد دانشگاه کالیفرنیا می باشد. او تحقیقات بسیاری بر روی آسیب پذیری های فناوری اطلاعات ، امنیت سیستم های نرم افزاری ، شبکه های کامپیوتری و طراحی مدل های امن انجام داده است.

10. National Institute of Standards and Technology (NIST)

11 . Sadowsky

12 . Wold

13. Hone and Eloff

14 . Callio

شرکت کالیو یکی از معتبرترین موسسات ارائه دهنده مشاوره و گواهی نامه سیستم مدیریت امنیت (اطلاعات در جهان می باشد)

۱۵- دو نوع سیاست امنیتی داریم ۲- سیاست امنیتی BS7799 با توجه به فضای حاکم بر استاندارد کلان ۲- سیاست امنیتی جزئی که به سیاست امنیتی سطح دو معروف است

منابع فارسی

رادرجبی، مهدی. (۱۳۸۵) مطالعه سیستم‌های مدیریت امنیت اطلاعات و آرایه شاخص و الگو برای سازمان‌ها، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه صنعتی مالک اشتر، تهران.
خاکی، غلامرضا. (۱۳۷۸). روش تحقیق با رویکردی در پایان‌نامه‌نویسی چاپ دوم، تهران: انتشارات بازتاب

خالقی، محمود. (۱۳۸۳). راهنمای پیاده سازی سیستم مدیریت امنیت اطلاعات. تهران: دبیرخانه شورای عالی فضای تبادل اطلاعات کشور.
میوالد، اریک. (۱۳۸۳). امنیت شبکه‌های کامپیوتری، ترجمه سید احمد صفایی چاپ اول، تهران: نشر دانش پرور
کریم بیگی، آرش. ۱۳۸۴. ساخت و پیاده‌سازی یک سیاست امنیتی موفق. تهران: دانشگاه صنعتی مالک اشتر

منابع لاتین

Alberts, C and Dorofee, A.(2001). **Introduction to the OCTAVE Approach**. Pittsburgh, PA: Software Engineering Institute, Carnegie Mellon University,. Available at <http://www.cert.org/octave>.
British standard institute.(1999). Information security management – part1: **Code of Practice for information security management (BS7799-1)** ;
British standard institute(1999). Information security management – part 2: **Specification for information security management system (BS7799-2)**
Bishop, M. (2003).**what is security?** Position Paper for the Workshop on

Education in Computer Security, Monterey, CA. [http://computer.org/security/2003/what is security.pdf](http://computer.org/security/2003/what%20is%20security.pdf)

General Accounting Office(1998) . Executive Guide; Information Security Management, Learning From Leading Organizations (GAO/AIMD-98-68, May 1998). www.gao.org

Hone, K & Eloff, J.(2003). **What Makes an Effective Information Security Policy?** Network Security; Available at <http://www.sciencedirect.com> International Standard Organization; Information Technology.(2000).

Code of practice for information security management (ISO/IEC17799); International Standard Organization; Information Technology – **Guidelines for the management of IT security – Part 1 – part5 (ISO/IEC TR 13335)**

Bisson,J. (2004), **The BS 7799 / ISO 17799 Standard For a better approach to information security**·Callio Technologies [13]. <http://www.ndc.ir/rulles.php> (1384/06/22)

Japan Information Processing Development Corporation . (2004). **How to Establish an ISMS Management Framework** ، <http://www.isms.jipdec>.

National Institute of Standard and Technology (NIST).(1995). **An Introduction to Computer Security: The NIST Handbook**. Special Publication800-12. <http://csrc.nist.gov/publications/nistpubs/800-12/handbook.pdf>

Sadowsky ,G . et al (2003) **IT Security Handbook** . infoDev. Worldbank.

Wold, G.(2004) **Key factors in making Information Security Policies effective;** Available at <http://cran.us.r-project.org/>